

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

МИХАЙЛЕНКО ОЛЬГА ГЕННАДІВНА



УДК 339.5:338.43] 339.9 (043.3)

**МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ТОВАРАМИ
В ДОСЯГНЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпро – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародної економіки і світових фінансів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Стукало Наталія Вадимівна,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
Міністерства освіти і науки України,
декан факультету міжнародної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Тараненко Ірина Всеволодівна,
ВНЗ «Університет
імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро),
завідувач кафедри міжнародного маркетингу

кандидат економічних наук, доцент
Іринчина Інна Борисівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри міжнародної торгівлі

Захист дисертації відбудеться «06» березня 2018 року о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.051.03 у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України за адресою: 49027, м. Дніпро, площа Шевченка, 1, Палац студентів ДНУ, к. 30.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара за адресою: 49050, м. Дніпро, вул. Казакова, 8.

Автореферат розіслано «02» лютого 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент



Н.Є. Скрипник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку міжнародна торгівля посідає ключове місце в системі світогосподарських зв'язків, тому що опосередковує майже усі види міжнародного співробітництва та є однією з найважливіших форм міжнародних економічних відносин. Резолюцією Генеральної асамблеї ООН про порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 р. світова спільнота визнала міжнародну торгівлю механізмом здійснення та активізації глобального партнерства. Через прозорі, недискримінаційні та справедливі правила регулювання торгівлі, сприяння експорту країн, що розвиваються, безмитний та безквотний доступ на ринки найменш розвинених країн торгівля має сприяти всеохоплюючому розвитку, екологічній сталості та економічному зростанню. Суттєвою є роль торгівлі сільськогосподарськими товарами, оскільки вони забезпечують продовольчу безпеку та сприяють подоланню проблеми голоду, так як, за даними ООН, майже десята частина населення землі недоїдає, кожен восьмий з десяти бідних проживає у сільській місцевості, а щоб прогодувати населення в 9 млрд осіб, за прогнозами Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, необхідно збільшити обсяги сільськогосподарського виробництва до 2025 р. на 60%, крім того, у сільському господарстві формуються доходи третини населення світу.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних, методологічних та науково-практичних засад концепції сталого розвитку внесли вітчизняні науковці: Ю. Бабочкіна, О. Веклич, В. Волошин, В. Гришкін, М. Деркач, О. Джусов, Н. Дучинська, Д. Зеркалов, Л. Катан, М. Литвин, Н. Мешко, Ю. Орловська, В. Саричев, Н. Скрипник, Н. Стукало, І. Тараненко, В. Трегобчук, Н. Хміль, О. Шевцова та інші. Теоретичним науковим спадком і надбанням у царині теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо розв'язання проблем міжнародної торгівлі, в т.ч. сільськогосподарськими товарами, та її регулювання присвячені праці вітчизняних та іноземних учених: І. Акімової, Н. Андрєєвої, Х. Бинсвангера, М. Бонда, В. Вейєнберга, С. Вогана, К. Воткінса, П. Гібона, С. Гора, Г. Дейлі, С. Джонсона, О. Дзяд, І. Іринчиної, Р. Каплінські, К. Кита, Дж. Клея, Н. Краснікової, Р. Лі, О. Максимець, Т. Мельник, К. Молтке, Н. Нордстрема, В. Оліференко, Н. Робінса, В. Сабадаша, С. Сардака, Г. Солодковської, К. Стейнінгера, О. Усенко, Д. Фіндлея, С. Хамініч, П. Хейзелла, М. Хора, Т. Циганкової, Л. Цинга, Ю. Чириченка, К. Штайнінгера, М. Янга та інших. Актуальні питання міжнародного обміну сільськогосподарськими товарами для досягнення екологічних цілей сталого розвитку у своїх працях досліджують: Л. Білозір, О. Бородіна, О. Буланий, А. Верт, Г. Віллер, Я. Горчаков, Д. Грін, Б. Ельзаккер, Т. Єрошина, Н. Френч, С. Зоря, О. Кадот, Е. Климов, Б. Лі, Я. Любовецький, М. Меншикова, Дж. Моррісон, А. Портанський, Л. Ревенко, А. Саріс, Д. Сітарз, Ж. Соколова, Б. Шеферд, І. Шпильовий, О. Шубравська та інші.

Проте, аналіз наукових праць у цій сфері свідчить про недостатність теоретико-методичних узагальнень та практичних рекомендацій щодо посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку (ЦСР) з позиції дослідження переваг різних видів сільськогосподарських товарів за економічним, соціальним, екологічним та інституційно-організаційним критеріями та необхідність урахування їх при розробці

національних стратегій країн з використанням інструментів торговельної політики. Означені проблеми зумовили вибір та спрямованість теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках трьох науково-дослідних тем кафедри міжнародної економіки і світових фінансів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: «Концептуальні основи економічної політики країн світу в контексті досягнення цілей розвитку тисячоліття» (номер державної реєстрації 0115U002391, 2015-2017 рр.), де особисто автором виявлені проблеми та перспективи розвитку світового ринку різних видів сільськогосподарських товарів у контексті концепції сталого розвитку, «Сучасні детермінанти світогосподарського розвитку» (номер державної реєстрації 0113U000601, 2013-2015 рр.), де автором визначено вплив міжнародної торговельної політики щодо сільськогосподарських товарів на досягнення цілей сталого розвитку в країнах з різним рівнем доходу, «Глобальні виклики сталого розвитку світового господарства» (номер державної реєстрації 0116U00335, 2016-2018 рр.), особисто автором наведено авторське трактування поняття «стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами» та визначені перспективи її розвитку.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку та розробці практичних рекомендацій щодо її реалізації за допомогою інструментів міжнародної торговельної політики.

Для досягнення визначеної мети та відповідно до логіки дисертаційного дослідження (рис. 1) було поставлено та вирішено такі завдання:

- визначити роль міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку та дати авторське трактування поняття «стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами»;
- ідентифікувати особливості та розширити класифікацію сільськогосподарських товарів для досягнення цілей сталого розвитку;
- надати характеристику інститутів та інструментів регулювання міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами;
- оцінити внесок міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами у досягнення цілей сталого розвитку;
- визначити вплив інструментів міжнародної торговельної політики на досягнення цілей сталого розвитку в країнах з різним рівнем доходу на душу населення;
- здійснити компаративний аналіз міжнародної торгівлі за окремими видами сільськогосподарських товарів та удосконалити науково-методичний підхід до формування критеріїв оцінки переваг різних видів сільськогосподарських товарів;
- запропонувати концепцію посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами та визначити інструменти міжнародної торговельної політики в досягненні цілей сталого розвитку з урахуванням рівня розвитку країн;
- удосконалити методичний підхід до оцінки розвитку світового ринку органічних сільськогосподарських товарів та виокремити національні стратегії

країн, визначити напрями посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку;

– обґрунтувати напрями посилення ролі міжнародної торгівлі органічними сільськогосподарськими товарами в Україні в контексті забезпечення сталого розвитку.

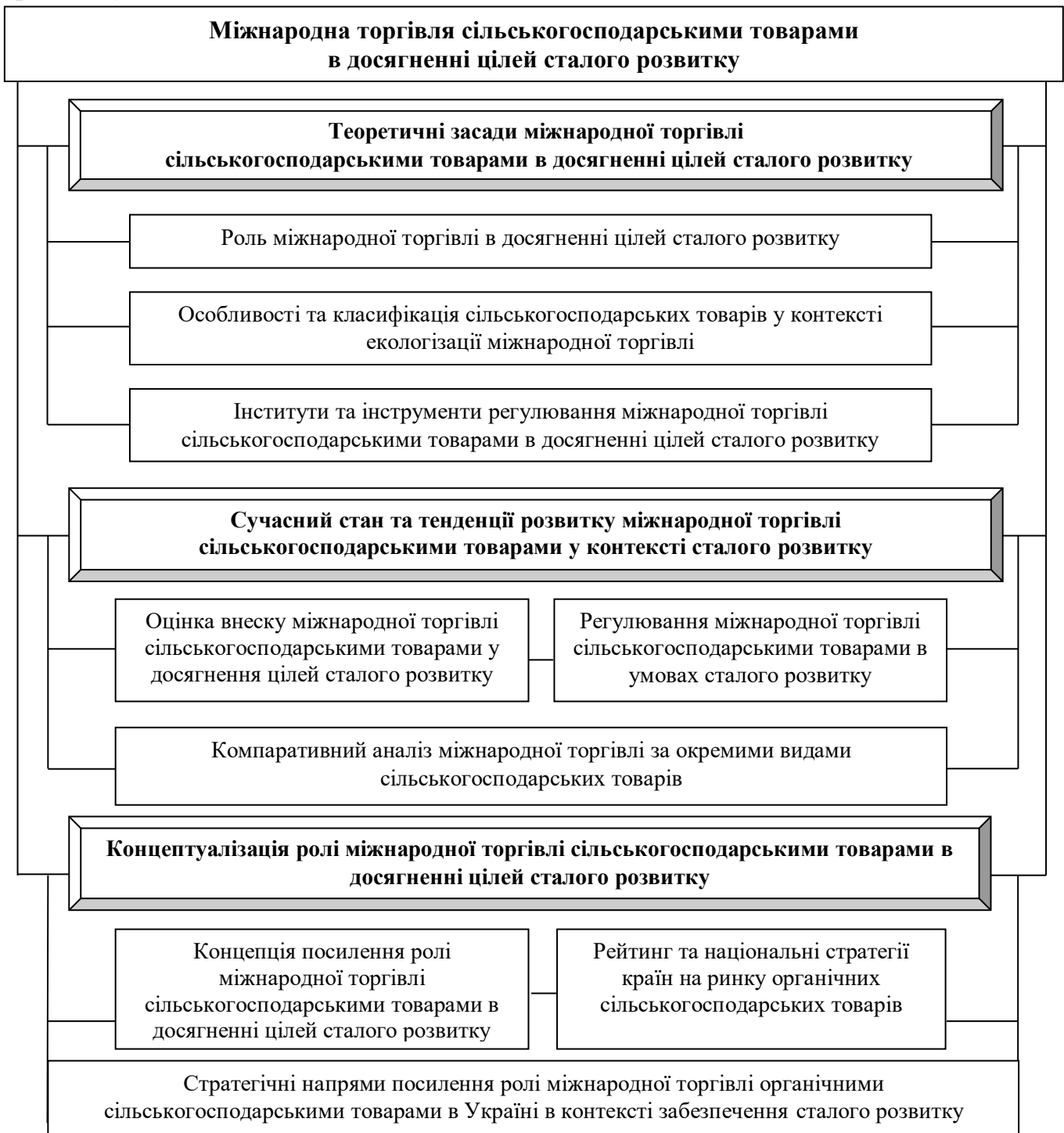


Рис. 1. Логіка дисертаційного дослідження

Об'єктом дослідження є процес розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні засади міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами у контексті досягнення цілей сталого розвитку.

Методи дослідження. Теоретичною базою та методологічною основою дисертаційної роботи є наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених в області дослідження сталого розвитку, міжнародної торгівлі, в т.ч. сільськогосподарськими товарами, та її регулювання. У процесі вирішення поставлених завдань застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: описово-аналітичний метод, системний підхід (для трактування поняття «стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами» – п. 1.1, характеристики інститутів міжнародної торгівлі – п. 1.3), метод систематизації (систематизації добровільних стандартів – п. 1.3), аналізу і синтезу (для визначення особливостей та класифікації сільськогосподарських товарів – п. 1.2), графічний метод (для аналізу тенденцій розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами та визначення внеску сільського господарства країн у формування їх ВВП – п. 2.1); метод динамічних рядів і структурного аналізу (для оцінювання динаміки міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами та темпів приросту обсягів світового експорту сільськогосподарських товарів і світового ВВП, а також структури міжнародної торгівлі різними видами сільськогосподарських товарів (традиційними, органічними, генетично модифікованими – п. 2.1, 2.3)), метод вартісного аналізу та синтезу (при визначенні ефективності міжнародної політики у торгівлі сільськогосподарськими товарами – п. 2.2), метод порівняння (для визначення переваг і недоліків різних видів сільськогосподарських товарів у міжнародній торгівлі сільськогосподарськими товарами – п. 2.3 та виду, характеру національних стратегій країн на ринку органічних сільськогосподарських товарів – п. 3.2), метод наукового узагальнення (обґрунтування концепції посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку – п. 3.1, визначення напрямів посилення ролі міжнародної торгівлі органічними сільськогосподарськими товарами – п. 3.2, 3.3), метод усереднених бальних оцінок (для аналізу розвитку світового ринку органічних сільськогосподарських товарів на основі розрахунку інтегрального показника з урахуванням усереднених бальних оцінок – п. 3.2).

Інформаційну базу дослідження сформували міжнародні торговельні угоди системи Світової організації торгівлі (СОТ), законодавчо-нормативні акти країн щодо торгівлі сільськогосподарськими товарами; офіційні статистичні дані Світового банку, СОТ, Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), Дослідного інституту органічного сільського господарства (FIBL) та Міжнародної Федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), Федерації органічного руху в Україні, аналітичні й інформаційні матеріали, монографічні дослідження й наукові статті зарубіжних та вітчизняних авторів, матеріали науково-практичних конференцій з теми дослідження та ін.

Наукова новизна одержаних результатів. У процесі дослідження одержано наукові результати, які розкривають особистий внесок автора в розроблення дослідженої проблеми та характеризують новизну роботи:

вперше:

- запропоновано концепцію посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку, яка базується на концептуалізації міжнародної торгівлі як фактору й механізму соціально-економічного розвитку та обміну, що опосередковує виробництво та

споживання і розвиває торгівлю як форму міжнародних економічних відносин між суб'єктами виробничо-торговельної діяльності у певному економічному, соціальному, екологічному та інституційному середовищах; передбачено врахування переваг різних видів сільськогосподарських товарів, у першу чергу, органічних, та використання вдосконалених інструментів міжнародної торговельної політики, які сприятимуть досягненню соціально-економічних цілей сталого розвитку та екологізації міжнародної торгівлі; доведено, що міжнародний обмін органічними сільськогосподарськими товарами, у порівнянні з іншими видами сільськогосподарських товарів, стає домінантним у досягненні цілей сталого розвитку;

удосконалено:

– трактування поняття «стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами», під якою запропоновано розуміти торгівлю як фактор й механізм соціально-економічного розвитку та обміну, що опосередковує виробництво та споживання; задовольняє, першочергово, екологічні потреби споживачів у сільськогосподарських товарах, вироблених та перероблених без шкоди навколишньому середовищу, не призводить до негативних соціальних наслідків, дозволяє розв'язувати сучасні проблеми суспільства з використанням інструментів міжнародної торговельної політики; враховує питання економічного, соціального та екологічного розвитку країн. Зазначено, що саме «стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами» опосередковує та формує нову філософію господарювання на засадах сталого розвитку, є «каталізатором» становлення та розвитку світового ринку органічних товарів;

– науково-методичний підхід до формування критеріїв оцінки переваг органічних та генетично модифікованих сільськогосподарських товарів у порівнянні з традиційними з метою урахування їх при розробці національних стратегій країн. Обґрунтовано переваги органічних сільськогосподарських товарів за економічним критерієм (рівень цін, врожайність, виробничі витрати, фінансові результати), екологічним (захист ґрунту, протистояння змінам клімату, забруднення вод, вплив на біорізноманіття, використання енергії та синтетичних матеріалів), частково – за соціальним (задоволення продовольчої безпеки, вирішення проблем голоду, розвиток сільських територій, пропозиція робочих місць); запропоновано – інституційно-організаційний критерій в міжнародній торгівлі, який включає переваги у наявності інституцій та нормативно-правової бази регулювання міжнародного обміну, стандартів, сертифікації та маркування органічних сільськогосподарських товарів;

дістали подальшого розвитку:

– оцінка внеску міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягнення цілей сталого розвитку, визначених ПРООН. Доведено, що міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами виступає фактором економічного зростання; сприяє вирішенню питань подолання голоду; частково задовольняє попит на сировину для відновлюваних джерел енергії. У країнах з доходами нижче, вище середнього та середнім торгівля сприяє скороченню бідності, збереженню екосистеми завдяки торгівлі органічними товарами, яка має також наявний зв'язок із заходами по боротьбі зі зміною клімату та його наслідками;

– інструментарій міжнародної торговельної політики шляхом вдосконалення інструментів, які дозволять досягти соціально-економічних цілей сталого розвитку та екологізувати міжнародну торгівлю сільськогосподарськими товарами. Обґрунтовано, що залежно від рівня розвитку країн доцільно використовувати: для розвинених країн – екологічні стандарти, «зелені» субсидії; у країнах, що розвиваються, і найменш розвинених країнах – зниження (заборона) експортного стимулювання у розвинених країнах та запровадження (поширення) у правилах СОТ спеціальних товарів (SP) і спеціального захисного механізму (SSM); найменш розвинені країни повинні бути більш захищеними сільськогосподарськими тарифами. Країнам, незалежно від рівня розвитку, необхідно гармонізувати стандарти відповідно до цілей сталого розвитку;

– методичний підхід до оцінки розвитку світового ринку органічних сільськогосподарських товарів на основі розрахунку інтегрального показника, з урахуванням усереднених бальних оцінок розвитку сфер виробництва, споживання й обміну країн. У порівнянні з існуючими підходами це дозволить визначити рейтинг країн, характер і вид їх національних стратегій (торговельно-споживча, виробничо-споживча, торговельно-виробнича, в окремих країнах стратегія не сформована) на ринку органічних сільськогосподарських товарів, а також напрями посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку через вплив на пропозицію, попит та міжнародний обмін.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертаційної роботи мають як теоретико-методичне, так і практичне значення.

Основні положення дисертаційного дослідження були використані:

- Управлінням зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської обласної державної адміністрації в процесі розробки проектів регіонального розвитку на 2018-2020 роки на виконання Комплексної стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року (довідка № 11-726/0/98-17 від 22.09.2017 р.);

- Управлінням агропромислового розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації під час підготовки документу планового характеру «Про Програму підтримки агропромислового комплексу Дніпропетровської області у 2017–2021 роках» (від 02 грудня 2016 р. № 120-7/VII) пропозиції щодо державної підтримки малих та середніх виробників органічної сільгосппродукції в Дніпропетровській області на 2017-2021 рр. із застосуванням дозволених у міжнародній практиці інструментів торговельної політики (довідка № 544/0/119-17 від 03.05.2017 р.);

- Управлінням Національного Банку України в Дніпропетровській області рекомендації щодо розвитку системи фінансово-кредитної підтримки банками товаровиробників у контексті переходу сільського господарства України на засади сталого розвитку та рекомендації щодо вдосконалення механізму доступу до фінансових ресурсів товаровиробників органічної сільськогосподарської продукції (довідка № 785/23-17 від 17.07.2017 р.);

- Дніпропетровською торгово-промисловою палатою для надання практичної допомоги підприємцям під час здійснення ними торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках у контексті ефективного використання Україною наявних конкурентних переваг у сільському господарстві (довідка № 686/03-194-Н від 10.04.2017 р.);

- Дніпропетровською обласною організацією Всеукраїнської екологічної ліги методичний підхід щодо визначення рейтингу країни за допомогою інтегрального показника рівня розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції країни при розробці Стратегії розвитку Дніпропетровської області до 2020 та проекту Національного плану дій на 2017-2020 роки із впровадження Стратегії сталого розвитку України до 2030 року (довідка № 76 від 13.10.2017 р.);

- ПАТ «Завод «Фрегат» для розробки стратегії розвитку економічної діяльності підприємства на 2017-2020 рр., в частині обґрунтування перспективних напрямків участі підприємства у створенні умов для вирощування органічної сільськогосподарської продукції і сприяння переходу на модель сталого розвитку (довідка № 491-Д від 10.07.2017 р.);

- ПП ВКП «Імпортерсервіс» під час розробки стратегії розвитку компанії до 2020 рр. висновки щодо переваг органічних сільськогосподарських товарів та можливостей подолання нетарифних бар'єрів при здійсненні компанією зовнішньоекономічної діяльності, а також рекомендацій щодо переходу на виробництво органічної сільськогосподарської продукції, просування її на зовнішні ринки (довідка № 12-б від 10.05.2017 р.);

- Дніпровським національним університетом імені Олеся Гончара у навчальному процесі під час формування робочих програм, методичних розробок, проведення лекцій, практичних та семінарських занять із дисциплін «Міжнародна економічна діяльність», «Міжнародна торгівля», «Міжнародний бізнес» (довідка № 88-552-278 від 04.09.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним, самостійно виконаним дослідженням. Усі наукові висновки, результати та рекомендації, винесені на захист, одержані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднені та обговорені на 12 науково-практичних конференціях, семінарах, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення» (м. Дніпропетровськ, 11–12 липня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в умовах інтеграційних процесів» (м. Київ, 1–2 серпня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми фінансово-економічного та соціального розвитку країн» (м. Київ, 5–6 вересня 2014 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія і практика сучасної економіки» (м. Черкаси, 19 листопада 2014 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегії економічного розвитку країн в умовах глобалізації» (м. Дніпропетровськ, 26–27 березня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Фактори сталого розвитку сучасної держави в умовах інноваційної економіки» (м. Дніпропетровськ, 4–5 грудня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та інновації як основні шляхи вирішення проблем модернізації економіки» (м. Одеса, 18–19 грудня 2015 р.); Міжнародному науково-практичному семінарі «Глобальні детермінанти світогосподарського розвитку» (м. Дніпропетровськ, 14 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні підсумки 2016 року: досягнення, тенденції та перспективи» (м. Одеса, 18–19 листопада 2016 р.); International Scientific Conference «Integrated business structures: models, processes,

technologies» (с. Chisinau, Republic of Moldova, 25 November, 2016); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Міжнародний досвід інвестиційної діяльності та його адаптація в Україні» (м. Київ, 19 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку» (м. Полтава, 8 вересня 2017 р.)

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано дисертантом самостійно та у співавторстві у 28 наукових працях, з них: 2 колективні монографії, 9 – у наукових фахових виданнях України, 5 – у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, 12 – в інших виданнях. Загальний обсяг опублікованих праць, що належить особисто автору, становить 12,83 д.а.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 293 сторінки, у тому числі 198 сторінок основного тексту, 37 рисунків, 22 таблиці, список використаних джерел (280 найменувань на 35 сторінках), 21 додаток (на 39 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, об'єкт, предмет і основні завдання дисертації, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі **«Теоретичні засади міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку»** визначено роль міжнародної торгівлі в досягненні цілей сталого розвитку, наведено авторське трактування поняття «стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами», ідентифіковано особливості та представлено класифікацію сільськогосподарських товарів у контексті сталої міжнародної торгівлі, виокремлено складові інститутів міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами та визначено інструменти її регулювання.

Сучасна роль міжнародної торгівлі для забезпечення сталого розвитку характеризується тим, що вона покликана не лише стимулювати економічне зростання та вирішувати проблему продовольчої безпеки, а й сприяти скороченню бідності та вирішенню екологічних питань: «пом'якшувати» негативний вплив людської діяльності на довкілля, запобігати змінам клімату тощо. Саме згадані проблеми свідчать про потребу екологізації міжнародної торгівлі.

Аналіз нормативно-правових документів міжнародних організацій, публікацій зарубіжних вчених, який проводився з метою визначення нових або вдосконалених напрямів, заходів, які б сприяли екологізації міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами, дозволив виявити два основні підходи до міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку. Перший, і домінуючий, підхід базується на документах організацій системи ООН, де з'ясовано цілі та завдання сталого розвитку, розглянуто міжнародну торгівлю на недискримінаційній основі як фактор і механізм соціально-економічного зростання. Другий – базується на тому, що торгівля через міжнародні ринки опосередковує «виробництво» та «споживання», причому предметом

міжнародної торгівлі виступають сільськогосподарські товари, які здатні задовольняти економічні, соціальні, екологічні потреби споживачів.

На основі поєднання підходів запропоновано авторське трактування поняття «стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами» як форми міжнародних економічних відносин, яка є фактором і механізмом соціально-економічного розвитку та обміну, що опосередковує виробництво і споживання та задовольняє, першочергово, екологічні потреби споживачів у сільськогосподарських товарах, вироблених і перероблених без шкоди навколишньому середовищу, не призводить до негативних соціальних наслідків, дозволяє розв'язувати сучасні проблеми суспільства з використанням інструментів міжнародної торговельної політики. Саме це така торгівля, яка опосередковує та формує нову філософію господарювання на засадах сталого розвитку, є «каталізатором» становлення та розвитку світового ринку органічних товарів.

Ідентифіковано особливості (сезонний характер, наявність біологічних законів, використання земельного капіталу як основного засобу виробництва) й представлено класифікацію сільськогосподарських товарів за різними ознаками (за призначенням, походженням, волатильністю цін, відношенням до зовнішньоекономічної діяльності, видами товарів у міжнародній торгівлі, способом виробництва та наявністю екологічних властивостей) та доведено, що поділ за останньою ознакою дозволить посилити роль міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні екологічних цілей сталого розвитку.

Запропоновано класифікувати сільськогосподарські товари за ознакою «види товарів у міжнародній торгівлі»: традиційні, генетично модифіковані та сталі, до яких (на основі вивчення, узагальнення наукового доробку вітчизняних і закордонних учених, міжнародних організацій) в міжнародній торгівлі можна віднести: органічні; екологічні товари й послуги, пов'язані з захистом навколишнього середовища; біотовари; товари, вироблені за «кращими методами господарювання»; товари, які продаються за «справедливою ціною»; товари компаній, які дотримуються практики корпоративної соціальної відповідальності.

В роботі розглядаються органічні товари як різновид сталих сільськогосподарських товарів, які представлені у матеріально-речовій формі, є результатом сільськогосподарського виробництва, подібно до традиційних і генетично модифікованих товарів, мають усі властивості товару та задовольняють потреби споживачів. Виявлено, що в міжнародних торгових класифікаціях екологічні властивості сільськогосподарських товарів не враховуються, а це гальмує облік, аналіз та оцінку їх впливу на досягнення цілей сталого розвитку.

Визначено, що сучасна міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами покликана сприяти досягненню економічних цілей (забезпечення економічного зростання, продовольчої та енергетичної безпеки), які задовольняють усі сільськогосподарські товари; соціальних цілей (забезпечення повної зайнятості, формування гідних доходів сільського населення, скорочення бідності, розвиток сільських територій, збереження національно-культурної спадщини), які опосередковано задовольняють усі види сільськогосподарських товарів.

На основі класифікації сільськогосподарських товарів та враховуючи багатофункціональність сільського господарства, автор наголошує, що «стала міжнародна торгівля» органічними сільськогосподарськими товарами дозволить

досягти не тільки економічних і соціальних, а й екологічних цілей сталого розвитку (рис. 2).

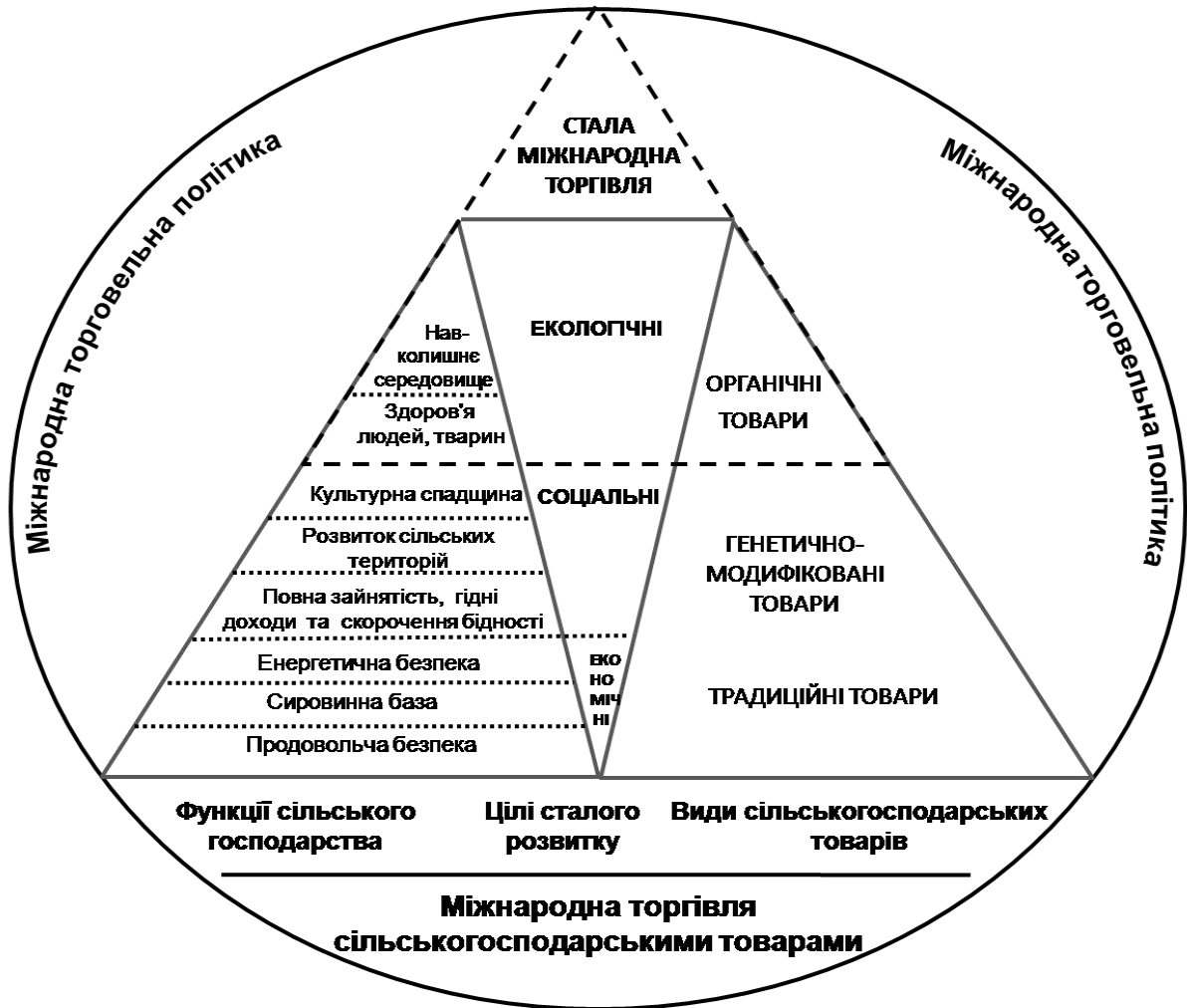


Рис. 2. Стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами

[розроблено автором]

Відмічено, що інститути регулювання міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами представлені глобальними, міжнародними організаціями та добровільними ініціативами. Системоутворюючим інститутом у глобальній торговельній системі виступає СОТ, головним завданням якої є сприяння розвитку країн через лібералізацію міжнародної торгівлі. Правове поле міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами формують всі угоди ГАТТ/СОТ, ст. XX ГАТТ дозволяє країнам досягати певних цілей сталого розвитку. Всі угоди СОТ поширюються на всі сільськогосподарські товари. Відмічено, що в міжнародній торгівлі для традиційних та генетично модифікованих сільськогосподарських товарів застосовують тарифні та нетарифні інструменти регулювання, тоді як для органічних – національні, добровільні стандарти.

Добровільні стандарти для сталих сільськогосподарських товарів систематизовані за стадіями виробничого циклу й способами оцінки; видами товарів та їх «внеском» у цілі сталого розвитку; сферою охоплення в міжнародній торгівлі. Виявлено, що більшість добровільних стандартів поширюється на виробництво та переробку сільськогосподарських товарів, а не на міжнародний обмін. Для просування органічних товарів експортерам доцільно дотримуватися національних або добровільних стандартів IFOAM, країнам – гармонізувати національні та добровільні стандарти.

У другому розділі «Сучасний стан та тенденції розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами у контексті сталого розвитку» оцінено внесок міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягнення цілей сталого розвитку, визначено вплив інструментів міжнародної торговельної політики на досягнення цілей сталого розвитку в країнах з різним рівнем доходу на душу населення, проведено компаративний аналіз міжнародної торгівлі за окремими видами сільськогосподарських товарів та встановлено їх переваги та недоліки за економічним, соціальним, екологічним та інституційно-організаційним критеріями.

Доведено, що міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами сприяє досягненню економічних та соціальних цілей, тоді як екологічним цілям приділяється незначна увага. Міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами для країн незалежно від рівня їх розвитку протягом 2002-2008, 2010-2011 та у 2013 рр. виступає фактором економічного зростання країн (ЦСР 8). Тоді як у 2009, 2012 та 2014-2015 рр. відбувався спад міжнародного обміну, що було пов'язано зі світовою фінансовою кризою 2008 р., а в 2014-2015 рр. – довготривалою рецесією в ЄС та уповільненим зростанням у промислово розвинених країнах, падінням світових цін на нафту, протекціоністською торговельною політикою країн, введенням санкцій щодо Росії.

Встановлено, що міжнародна торгівля сприяє скороченню бідності та покращенню якості життя (ЦСР 1, 3): для переважної більшості країн з низьким рівнем доходів й доходами нижче середніх на душу населення частка сільського господарства в структурі ВВП коливалась від 9% до 25%, вище середніх доходів – до 10%, для країн з високим рівнем доходів – до 2%. Завдяки міжнародній торгівлі сільськогосподарськими товарами можливо вирішення питання голоду (ЦСР 2), на що вказує той факт, що зі зростанням обсягів торгівлі в 3,8 рази в 2016 р. порівняно з 2000 р. частка продовольства зросла на 6% та становила 84%.

Міжнародна торгівля створює сприятливі умови для розвитку переробної галузі країн (ЦСР 8) за рахунок збільшення до 60% частки сільськогосподарської сировини для подальшої переробки; частково задовольняє попит на сировину для відновлюваних джерел енергії (ЦСР 7). Завдяки виробництву та торгівлі органічними товарами відбувається збереження екосистеми (ЦСР 6, 15), що має також наявний зв'язок із заходами по боротьбі зі зміною клімату та її наслідками (ЦСР 13).

Використання удосконаленого автором науково-методичного підходу до формування критеріїв оцінки переваг органічних та генетично модифікованих сільськогосподарських товарів у порівнянні з традиційними дозволило констатувати наявність переваг органічних сільськогосподарських товарів за економічним, екологічним, частково – за соціальним критеріями. Запропоновано інституційно-організаційний критерій в міжнародній торгівлі, який включає переваги у наявності інституцій та нормативно-правової бази регулювання міжнародного обміну, стандартів, сертифікації та маркування органічних сільськогосподарських товарів. Визначено, що генетично модифіковані товари мають 3 переваги, а органічні товари – 14, що робить їх домінантними в досягненні цілей сталого розвитку.

Аналіз міжнародної торговельної політики дав змогу встановити негативний вплив інструментів міжнародної торгівлі в досягненні цілей сталого розвитку через

застосування розвиненими країнами нетарифних заходів торговельної політики для сільськогосподарських товарів та країнами, що розвиваються, тарифних. Найвищий рівень мита на сільськогосподарські товари в Єгипті (61%), Індії (32,7%), Таїланді (31%), Зімбабве (26,4%), Танзанії (20,5%), Йорданії (16,8%), В'єтнамі (16,3%). Простежується певна залежність між рівнем розвитку країни (її ВВП на душу населення) та митним захистом у ній. За період з листопада 2008 р. по січень 2017 р. найбільш поширеними заходами «червоної скриньки», які спричинили найбільший негативний вплив на торговельних партнерів, були експортні стимули та державна підтримка. Експортні стимули (395 заходів або 63% від загальної кількості заходів «червоної скриньки») використовували 60 країн, дія яких поширювалась на 220 країн, до державної підтримки вдалися 78 країн (2115 заходів або 87% загальної кількості «червоної скриньки»), які використовували, причому постраждали 214 країн світу. Найбільш активними у запровадженні експортних стимулів були США, Аргентина, Німеччина, Франція.

Доведено, що для досягнення цілей сталого розвитку роль СОТ повинна полягати у спрощенні правил доступу на ринки країн та захисті інтересів країн, що розвиваються в умовах економічних, екологічних та соціальних загроз, переорієнтуванні країн на дозволені заходи внутрішньої підтримки національних виробників («зеленої скриньки»), прийнятті рішень щодо заборони надання експортних стимулів та не створенню додаткових бар'єрів у торгівлі сільськогосподарськими товарами через їх стандартизацію, маркування, сертифікацію та акредитацію.

У третьому розділі **«Концептуалізація ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку»** запропоновано концепцію посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку за допомогою вдосконалених інструментів торговельної політики та врахування переваг різних видів сільськогосподарських товарів, визначено рейтинги, виокремлено національні стратегії країн на світовому ринку органічних сільськогосподарських товарів та напрями посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в контексті цілей сталого розвитку.

Запропоновано концепцію посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку, яка базується на концептуалізації міжнародної торгівлі як фактору й механізму соціально-економічного розвитку та обміну, що опосередковує виробництво та споживання і розвиває торгівлю як форму міжнародних економічних відносин між суб'єктами виробничо-торгівельної діяльності у певному економічному, соціальному, екологічному та інституційному середовищах; передбачається врахування переваг різних видів сільськогосподарських товарів, у першу чергу, органічних, та використання вдосконалених інструментів міжнародної торговельної політики, які сприятимуть досягненню соціально-економічних цілей сталого розвитку та екологізації міжнародної торгівлі, а міжнародний обмін органічними сільськогосподарськими товарами, у порівнянні з іншими видами сільськогосподарських товарів, стає домінантним у досягненні цілей сталого розвитку (рис. 3).

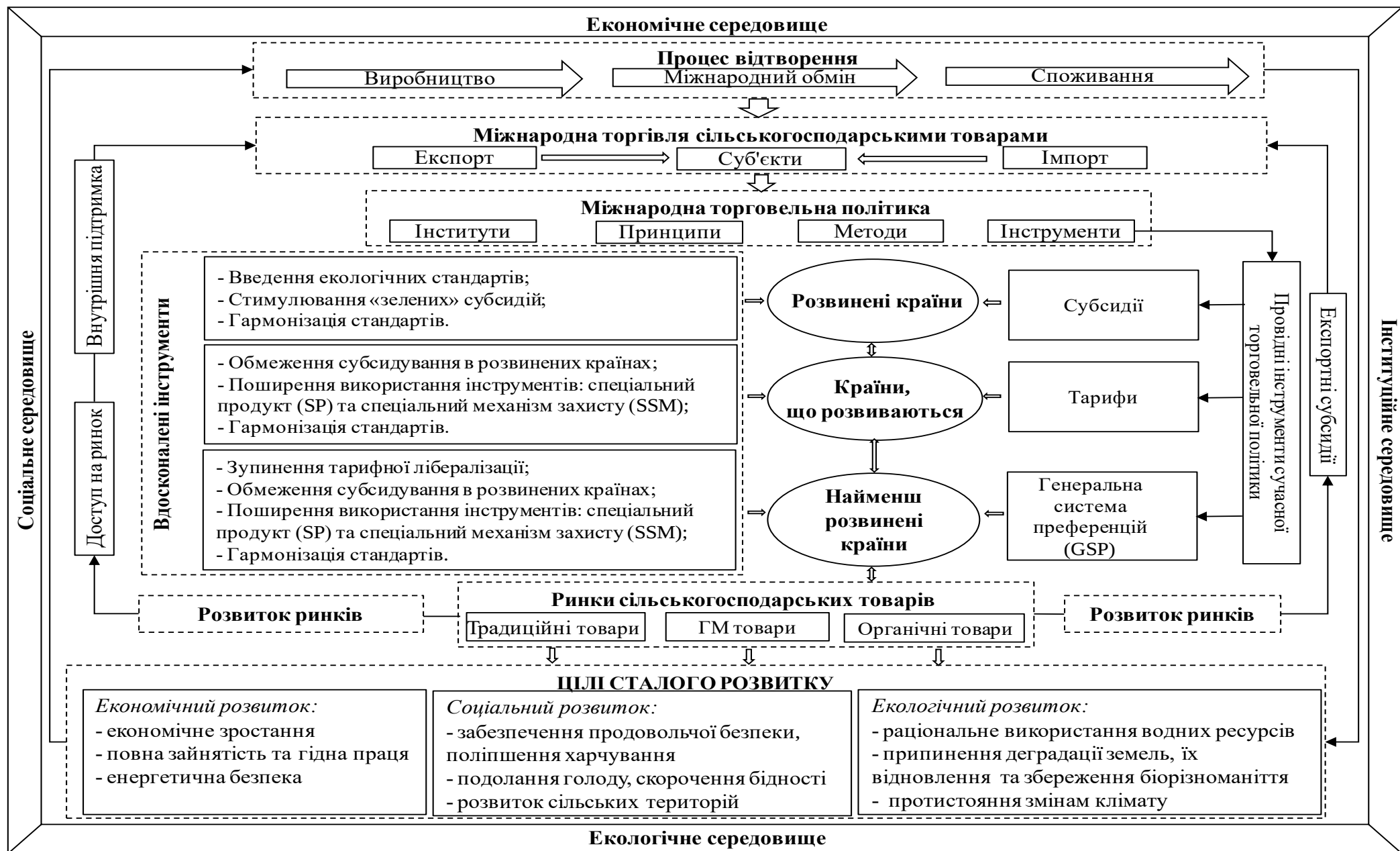


Рис. 3. Концепція посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку [розроблено автором]

Удосконалено методичний підхід до оцінки розвитку світового ринку органічних сільськогосподарських товарів на основі розрахунку інтегрального показника, який дозволяє визначити рейтинг країн, характер та вид їх національних стратегій (табл. 1) і встановити напрями посилення ролі міжнародної торгівлі в досягненні ЦСР через вплив на пропозицію – виробництво, попит – споживання або міжнародний обмін, використовуючи вдосконалені інструменти міжнародної торговельної політики.

Для розрахунку інтегрального показника використано метод бальних оцінок, що заснований на методиці розрахунку середньої багатовимірної трьох груп показників, які відповідають трьом сферам: пропозиції, попиту та міжнародного обміну.

Інтегральний показник за трьома групами показників розраховувався як середнє арифметичне бальних показників для i -країни за формулою:

$$K_i = \frac{\sum_{n=1}^m p_{in}}{m} \quad (1)$$

де K_i – інтегральний бальний показник для i -країни; i – порядковий номер країни; n – номер сфери показників; m – кількість сфер показників; p_{in} – значення бального показника за n -сферою для i -країни.

Рейтинг країн визначається згідно з отриманими значеннями інтегрального бального показника K_i для кожної країни в порядку: першому місцю відповідає найбільше значення показника K_i .

На основі рейтингу країн виявлено, що національні стратегії країн на ринку органічних товарів мають внутрішній або зовнішній характер (табл. 1).

Результати розрахунків показують, що більшість країн цілеспрямовано впливають на виробництво, споживання або обмін органічними товарами, причому підсилюють свої позиції на світовому ринку в одній або декількох сферах одночасно.

Торговельно-споживча (ТС) стратегія притаманна розвиненим країнам з високою купівельною спроможністю та освіченістю населення (США, Німеччина, Нідерланди, Франція), з виваженою стратегією економічного розвитку країни, в якій існують перспективи й необхідність розвитку споживання та торгівлі органічними сільськогосподарськими товарами.

Виробничо-споживча (ВС) стратегія характерна для країн з високим рівнем доходу, які не ведуть активної діяльності стосовно нав'язування власних правил життя світовій спільноті, вони активно виробляють і споживають органічну сільськогосподарську продукцію. Крім того, тут знаходяться країни, які відносно недавно приєдналися до ЄС і вже перейняли прогресивнішу структуру споживання та виробництва, але ще не виробили ефективної системи постачання органічних сільськогосподарських товарів на зовнішні ринки (Австралія, Швейцарія, Данія, Швеція, Фінляндія, Словенія, Польща).

Торговельно-виробничу (ТВ) стратегію мають країни з розвинутим сільським господарством, позиції якого активно відстоюють на національному та міжнародному рівнях, з високим і вище середнього рівнем доходу на душу населення, але ще не достатньо розвинуте споживання органічних сільськогосподарських товарів (Італія, Іспанія, Аргентина, Перу).

**Рейтинг країн за інтегральним показником розвитку світового ринку
органічних сільськогосподарських товарів та національні стратегії
міжнародної торгівлі**

Рейтинг країн за інтегральним показником	Країни	Рейтинг в окремій сфері			Характер стратегії	Вид стратегії*
		Сфера пропозиції	Сфера попиту	Сфера міжнародного обміну		
1	США	21	6	1	зовнішня	ТС
2	Австралія	1	11	18	внутрішня	ВС
3	Швейцарія	4	1	28	внутрішня	ВС
4	Італія	5	12	2	зовнішня	ТВ
5	Данія	10	2	12	зовнішня	ВС
6	Швеція	3	3	25	внутрішня	ВС
7	Німеччина	12	5	5	зовнішня	ТС
8	Австрія	2	4	24	внутрішня	ВС
9	Китай	28	16	3	зовнішня	НС
10	Нідерланди	16	9	6	зовнішня	ТС
11	Франція	13	8	11	зовнішня	ТС
12	Канада	15	7	13	зовнішня	ТС
13	Іспанія	8	13	7	зовнішня	ТВ
14	Індія	23	24	4	зовнішня	НС
15	Фінляндія	6	10	26	внутрішня	ВС
16	Словенія	9	14	29	внутрішня	ВС
17	В'єтнам	24	26	8	зовнішня	НС
18	Нова Зеландія	18	15	16	зовнішня	ТС
19	Аргентина	11	30	14	зовнішня	ТВ
20	Перу	17	23	9	зовнішня	ТВ
21	Словаччина	7	22	30	-	НС
22	Польща	14	18	20	внутрішня	ВС
23	Мексика	22	27	10	-	НС
24	Бразилія	26	17	19	зовнішня	ТС
25	Чилі	30	28	15	-	НС
26	Ефіопія	25	21	17	-	НС
27	Україна	19	19	23	-	НС
28	Парагвай	20	29	22	-	НС
29	Таїланд	29	25	21	-	НС
30	Російська Федерація	27	20	27	-	НС

Примітки: 1. Розроблено автором. 2. ТС – торговельно-споживча; ВС – виробничо-споживча; ТВ – торговельно-виробнича; НС – не сформована.

Не сформована стратегія (НС) притаманна країнам з досить низьким рівнем життя, але зовнішня торгівля яких є розвиненою та диверсифікованою (КНР, В'єтнам та Індія), а також країнам, що знаходяться лише на стадії формування

власної стратегії відносно органічних сільськогосподарських товарів (Словаччина, Мексика, Чилі, Ефіопія, Таїланд, Парагвай, Чилі, Росія та Україна).

Автором доведено, що для розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в контексті цілей сталого розвитку країнам необхідно стимулювати виробників сільськогосподарських товарів до переходу на органічне сільське господарство, формувати культуру споживання у населення та здійснювати міжнародну торговельну політику за допомогою вдосконалених інструментів регулювання торгівлі сільськогосподарськими товарами.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретико-методичне обґрунтування посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку та розробку практичних рекомендацій щодо її реалізації за допомогою інструментів міжнародної торговельної політики.

У результаті поведеного дослідження зроблено висновки.

1. Міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами покликана не тільки стимулювати економічне зростання, вирішувати завдання продовольчої безпеки, сприяти ліквідації злиднів, бідності, а й формувати «здоровий спосіб життя» населення та раціональне ставлення до використання водних, земельних ресурсів, опосередковано гальмувати процес деградації земельних угідь, боротися з наслідками зміни клімату, тобто прямо або опосередковано сприяти досягненню не тільки економічних та соціальних цілей, а й екологічних цілей сталого розвитку. Вплив сільського господарства на навколишнє середовище, здоров'я людини, а також взаємовплив між сільським господарством та змінами клімату зазвичай ігноруються при формуванні міжнародної торговельної політики. Стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами – це торгівля, яка є фактором й механізмом соціально-економічного розвитку та обміну, що опосередковує виробництво та споживання; задовольняє, першочергово, екологічні потреби споживачів у сільськогосподарських товарах, вироблених та перероблених без шкоди навколишньому середовищу, не призводить до негативних соціальних наслідків, дозволяє розв'язувати сучасні проблеми суспільства з використанням інструментів міжнародної торговельної політики; враховує питання економічного, соціального та екологічного розвитку країн. Вона є «каталізатором» становлення та розвитку світового ринку органічних сільськогосподарських товарів.

2. Специфічними особливостями сільськогосподарських товарів є: сезонний характер виробництва, висока залежність від природно-кліматичних умов та наявність засобів виробництва у вигляді земельних угідь сільськогосподарського призначення. Класифікація сільськогосподарських товарів за різними ознаками (за призначенням, походженням, волатильністю цін, відношенням до зовнішньоекономічної діяльності, видами товарів у міжнародній торгівлі, способом виробництва та наявністю екологічних властивостей) переконливо свідчить, що поділ за останньою ознакою дозволить посилити роль міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні екологічних цілей сталого розвитку. Поглиблена класифікація сільськогосподарських товарів за ознакою «види товарів у міжнародній торгівлі» дозволила виділити: традиційні, генетично модифіковані та

сталі. До сталих у міжнародній торгівлі можна віднести: органічні; екологічні товари й послуги, пов'язані з захистом навколишнього середовища; біотовари; товари, вироблені за «кращими методами господарювання»; товари, які продаються за «справедливою ціною»; товари компаній, які дотримуються практики корпоративної соціальної відповідальності.

3. Інститути регулювання міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами представлені глобальними (Генеральна асамблея ООН, Асамблея ООН з навколишнього середовища (ЮНЕА), ФАО, ЮНЕП, ЮНКТАД, ЮНІДО), міжнародними (СОТ, Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (МФСР), Міжнародний центр з питань торгівлі та сталого розвитку (МЦТР), Міжнародний Інститут Сталого розвитку (МІСР), Міжнародний інститут з навколишнього середовища та розвитку (МІНР) та іншими міжнародними організаціями, добровільними ініціативами. Системоутворюючим інститутом у глобальній торговельній системі виступає СОТ. Традиційні, генетично модифіковані та органічні товари у законодавстві СОТ не розмежовуються, тому на них поширюються єдині правила міжнародної торговельної політики. Першочергового значення для досягнення екологічних цілей набувають Угоди про санітарні та фітосанітарні заходи, технічні бар'єри. Для традиційних та генетично модифікованих товарів використовують тарифні та нетарифні інструменти регулювання, тоді як національні, добровільні стандарти застосовуються до органічних сільськогосподарських товарів.

4. Міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами сприяє досягненню економіко-соціальних цілей сталого розвитку, тоді як екологічні цілі є поза пріоритету. Для усіх країн міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами протягом 2002-2008, 2010-2011 та у 2013 рр. виступає фактором економічного зростання (ЦСР 8); сприяє вирішенню питань подолання голоду (ЦСР 2); частково задовольняє попит на сировину для відновлюваних джерел енергії (ЦСР 7). У країнах з доходами нижче, вище середнього та середнім торгівля сприяє скороченню бідності (ЦСР 1), збереженню екосистеми завдяки торгівлі органічними товарами (ЦСР 6, 15), що має також наявний зв'язок із заходами по боротьбі зі зміною клімату та його наслідками (ЦСР 13).

5. Сучасна міжнародна торговельна політика негативно впливає на досягнення цілей сталого розвитку через застосування країнами, що розвиваються, тарифних та розвиненими країнами – нетарифних заходів торговельної політики для сільськогосподарських товарів. Використання розвиненими країнами експортних стимулів вказує на міжнародну торгівлю, яка не сприяє досягненню цілей сталого розвитку – «подолання голоду» в країнах, що розвиваються, та найменш розвинених країнах, призупиняє виробництво продовольства з власної сировини, скорочує зайнятість та національне виробництво в цілому, що потребує еквівалентних заходів для країн з різним рівнем доходів.

6. Науково-методичний підхід до формування критеріїв оцінки переваг органічних та генетично модифікованих сільськогосподарських товарів у порівнянні з традиційними дозволяє визначити переваги органічних сільськогосподарських товарів за економічним, екологічним, частково – за соціальним критеріями, а в міжнародній торгівлі за інституційно-організаційним,

що дозволило сформулювати гіпотезу про домінуючу роль органічних товарів, у порівнянні з іншими видами сільськогосподарських товарів, у досягненні, в першу чергу, екологічних, а також економічних та соціальних цілей сталого розвитку, а міжнародну торгівлю можна розглядати як сталу.

7. Концепція посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку базується на концептуалізації міжнародної торгівлі як фактору й механізму соціально-економічного розвитку та обміну, що опосередковує виробництво та споживання і розвиває торгівлю як форму міжнародних економічних відносин між суб'єктами виробничо-торговельної діяльності у певному економічному, соціальному, екологічному та інституційному середовищі; передбачено врахування переваг різних видів сільськогосподарських товарів, у першу чергу, органічних, та використання вдосконалених інструментів міжнародної торговельної політики, які сприятимуть досягненню соціально-економічних цілей сталого розвитку та екологізації міжнародної торгівлі; доведено, що міжнародний обмін органічними сільськогосподарськими товарами, у порівнянні з іншими видами сільськогосподарських товарів, стає домінуючим у досягненні цілей сталого розвитку. Вдосконалення інструментів полягає в тому, що для розвинених країн доцільно введення екологічних стандартів, стимулювання «зелених» субсидій; для країн, що розвиваються, і найменш розвинених країн необхідно реальне зниження (заборона) експортного стимулювання у розвинених країнах та запровадження (поширення) у правилах СОТ спеціальних товарів (SP) і спеціального захисного механізму (SSM). Найменш розвинені країни повинні бути більш захищеними сільськогосподарськими тарифами. Усім країнам, незалежно від рівня розвитку, необхідно гармонізувати стандарти відповідно до цілей сталого розвитку, тому що з позицій міжнародної торгівлі множинність стандартів є шкідливою, оскільки призводить до збільшення вартості товарів та робить обмін неефективним.

8. Інтегральний показник, що базується на усереднених бальних оцінках розвитку сфер виробництва, споживання та просування на міжнародний ринок, визначає розвиток світового ринку органічних сільськогосподарських товарів. На основі рейтингу країни в сфері пропозиції, попиту та просування на міжнародний ринок визначено національні стратегії країн на ринку органічних товарів, які мають внутрішній або зовнішній характер. Становлення міжнародної торгівлі органічними товарами супроводжується реалізацією країнами таких національних стратегій, як торговельно-споживча, виробничо-споживча, торговельно-виробнича, у деяких країнах стратегія не сформована. Для посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку країнам необхідно впливати на пропозицію – виробництво, споживання – попит та міжнародний обмін.

9. Напрямами посилення ролі міжнародної торгівлі органічними сільськогосподарськими товарами в Україні для досягнення цілей сталого розвитку мають бути виробництво, споживання, міжнародний обмін. При виробництві необхідно керуватися «Методичними вказівками з виробництва, переробки, маркування і збуту органічних продуктів харчування», розробленими «Codex Alimentarius», стандартами ISO, IFOAM, EU Organic, санітарними і фітосанітарними

нормами, відповідно до Угоди СОТ про СФЗ, а також отримувати державну підтримку згідно з Угодою СОТ про сільське господарство. Формувати культуру споживання – посилювати свідомість населення стосовно переваг органічних товарів та поліпшення іміджу органічного виробництва через усі наявні інформаційні канали (телебачення, радіо, пресу, офіційні веб-сайти державних організацій, онлайн-ресурси, зовнішню рекламу, виставки, ярмарки) та здійснювати міжнародну торговельну політику за допомогою вдосконалених інструментів регулювання торгівлі сільськогосподарськими товарами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, розділи в колективних монографіях:

1. Михайленко О. Г. Глобалізаційні чинники формування стратегії управління зовнішньоекономічною діяльністю агропромислового комплексу. *Глобалізація світогосподарського розвитку: Сui Voно?: колективна монографія*. Дніпропетровськ: Інновація, 2013. С. 267–289. (20,25 д.а., особисто автора 1,4 д. а.).
2. Михайленко О. Г. Регулювання міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією у контексті цілей сталого розвитку. *Сучасна Україна в глобальному середовищі: стратегічні орієнтири економічного розвитку: колективна монографія*. Дніпропетровськ: Інновація, 2015. С. 52–68. (31,8 д. а., особисто автора 1,0 д. а.).

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Михайленко О. Г. Державне регулювання сільського господарства в умовах глобалізації. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2014. Т. 22. № 10/2. Вип. 6. С. 31–39. (0,5 д. а.).
4. Михайленко О. Г. Місце і роль сільського господарства в національній економіці. *Економічний простір: зб. наук. праць*. 2014. № 82. С. 104–115. (0,75 д. а.).
5. Михайленко О. Г. Розвиток органічного сільського господарства в системі євроінтеграційних процесів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 6. Ч. 3. С. 40–45 (0,4 д. а.).
6. Михайленко О. Г. Роль державної фінансової підтримки у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3108> (0,4 д. а.).
7. Михайленко О. Г. Розвиток світового ринку продукції органічного сільського господарства. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2014. Т. 19. Вип. 3/1. С. 87–91. (0,3 д. а.).
8. Михайленко О. Г. Особливості міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами у контексті сталого розвитку. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. Вип. 122. Ч. 1. С. 165–177. (0,75 д. а.).
9. Михайленко О. Г. Визначення підходів до трактування сутності сталого розвитку. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 37. Ч. 1. С. 124–129. (0,3 д. а.).

10. Михайленко О. Г. Сучасні тенденції та проблеми розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією в контексті сталого розвитку. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2015. Т. 20. Вип. 5. С. 29–35. (0,44 д. а.).

11. Михайленко О. Г. Вплив змін правил міжнародної торгівлі в умовах сталості на розвиток сільського господарства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2015. Вип. 5. С. 110–116. (0,44 д. а.).

*Статті у наукових фахових виданнях України, включених
до міжнародних наукометричних баз:*

12. Михайленко О. Г. Сталий розвиток сільського господарства: теоретичні аспекти. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2015. Т. 23. № 10/2. Вип. 7. С. 48–59. (0,7 д. а.).

13. Михайленко О. Г. Аналіз світового ринку сільськогосподарської продукції різних видів виробництва в контексті вимог концепції сталого розвитку. *Агросвіт*. 2016. № 4. С. 43–52. (0,6 д. а.).

14. Михайленко О. Г. Генно-модифікована і органічна продукція сільського господарства: аналіз світових тенденцій у виробництві, торгівлі та споживанні. *Економічний простір: зб. наук. праць*. 2016. № 115. С. 18–31. (0,9 д. а.).

15. Михайленко О. Г. Стандартизація як фактор розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією в сучасному суспільстві. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 1(49). Т. 1. С. 26–32. (0,4 д. а.).

16. Михайленко О. Г. Аналіз розвитку міжнародної торгівлі органічними сільськогосподарськими товарами. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2017. Т. 22. Вип. 5 (58). С. 33–38. (0,4 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

17. Михайленко О. Г. Вплив санітарних та фітосанітарних норм на торгівлю сільськогосподарською продукцією з країнами ЄС. *Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 11–12 липня 2014 р.)*. Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. С. 35–38. (0,25 д. а.).

18. Михайленко О. Г. Стан та світові тенденції розвитку виробництва біоенергії. *Розвиток бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в умовах інтеграційних процесів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1–2 серпня 2014 р.)*. Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2014. С. 99–102. (0,25 д. а.).

19. Михайленко О. Г. Аналіз цін на сільськогосподарську продукцію на міжнародних ринках. *Проблеми фінансово-економічного та соціального розвитку країн: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5–6 вересня 2014 р.)*. Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2014. С. 106–109. (0,25 д. а.).

20. Михайленко О. Г. Вплив сільського господарства на економіко-екологічний стан країн в умовах сталого розвитку. *Теорія і практика сучасної економіки: матеріали*

XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 19 листопада 2014 р.). Черкаси: ЧДТУ, 2014. С. 153–155. (0,2 д. а.).

21. Михайленко О. Г. Показники та методика оцінки експортноорієнтованої сільськогосподарської галузі. *Стратегії економічного розвитку країн в умовах глобалізації: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 26–27 березня 2015 р.)*. Дніпропетровськ: ТОВ «ДГТ», 2015. С. 90–93. (0,2 д. а.).

22. Михайленко О. Г. Вплив сільського господарства на навколишнє середовище. *Фактори сталого розвитку сучасної держави в умовах інноваційної економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 4–5 грудня 2015 р.)*. Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2015. С. 27–30. (0,25 д. а.).

23. Михайленко О. Г. Аналіз соціальних, екологічних та економічних критеріїв добровільних стандартів, що сприяють сталому розвитку сільського господарства. *Наука та інновації як основні шляхи вирішення проблем модернізації економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18–19 грудня 2015 р.)*. Одеса: ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2015. С. 16–19. (0,25 д. а.).

24. Михайленко О. Г. Сучасний стан та проблеми розвитку світового ринку органічних продуктів харчування. *Глобальні детермінанти світогосподарського розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. семінару (м. Дніпропетровськ, 14 квітня 2016 р.)*. Дніпропетровськ: Друкарня «Сова», 2016. С. 81–86. (0,3 д. а.).

25. Михайленко О. Г. Інституціоналізація регулювання сталої міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами. *Економічні підсумки 2016 року: досягнення, тенденції та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18–19 листопада 2016 р.)*. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2016. С. 18–23. (0,4 д. а.).

26. Михайленко О. Г. Світовий ринок сільськогосподарської продукції: стан, тенденції, перспективи. *Integrated business structures: models, processes, technologies: materials of the International Scientific Conference. (Chisinau, Republic of Moldova, 25 November 2016)*. Chisinau, Republic of Moldova: Baltija Publishing, 2016. P. 28–31. (0,25 д. а.).

27. Михайленко О. Г. Державна підтримка органічного сільськогосподарського виробництва та торгівлі в Україні. *Міжнародний досвід інвестиційної діяльності та його адаптація в Україні: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 травня 2017 р.)*. Київ: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2017. С. 36–40. (0,3 д. а.).

28. Михайленко О. Г. Місце міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку. *Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 8 вересня 2017 р.)*. Полтава: «Центр фінансово-економічних наукових досліджень», 2017. С. 9–11. (0,25 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Михайленко О.Г. Міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, 2018.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку та розробці практичних рекомендацій щодо її реалізації за допомогою інструментів міжнародної торговельної політики.

У дисертаційній роботі визначено роль міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку та дано авторське трактування поняття «стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами». Ідентифіковано особливості та наведено класифікацію сільськогосподарських товарів у контексті сталої міжнародної торгівлі. Охарактеризовано інститути міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами та визначено інструменти її регулювання. Систематизовано добровільні стандарти для сталих сільськогосподарських товарів. Досліджено сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами та оцінено їх внесок у досягнення цілей сталого розвитку, визначено вплив інструментів міжнародної торговельної політики на їх досягнення в країнах з різним рівнем доходу на душу населення. Здійснено компаративний аналіз міжнародної торгівлі за окремими видами сільськогосподарських товарів та удосконалено науково-методичний підхід до формування критеріїв оцінки переваг різних видів сільськогосподарських товарів за економічним, соціальним, екологічним та інституційно-організаційним критеріями та урахування їх при розробці національних стратегій країн з використанням інструментів торговельної політики. Запропоновано концепцію посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку та визначено інструменти міжнародної торговельної політики, які дозволять досягти соціально-економічних цілей сталого розвитку та екологізувати міжнародну торгівлю сільськогосподарськими товарами. Удосконалено методичний підхід до оцінки розвитку світового ринку органічних сільськогосподарських товарів на основі розрахунку інтегрального показника, з урахуванням усереднених бальних оцінок розвитку сфер виробництва, споживання та міжнародного обміну країн. Визначено рейтинги, національні стратегії країн на ринку органічних сільськогосподарських товарів та напрями посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку через вплив на пропозицію, попит та міжнародний обмін.

Ключові слова: міжнародна торгівля, сільськогосподарські товари, цілі сталого розвитку, органічні сільськогосподарські товари, інструменти міжнародної торговельної політики.

АННОТАЦІЯ

Михайленко О.Г. Международная торговля сельскохозяйственными товарами в достижении целей устойчивого развития. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Днепр, 2018.

Диссертация посвящена обоснованию усиления роли международной торговли сельскохозяйственными товарами в достижении целей устойчивого развития и разработке практических рекомендаций по ее реализации с помощью инструментов международной торговой политики.

В диссертационной работе определена роль международной торговли сельскохозяйственными товарами в достижении целей устойчивого развития и дано авторское определение понятия «устойчивая международная торговля сельскохозяйственными товарами». Идентифицированы особенности и приведена классификация сельскохозяйственных товаров в контексте устойчивой международной торговли. Дана характеристика институтам и определены инструменты регулирования международной торговли сельскохозяйственными товарами. Проанализированы современные тенденции развития международной торговли сельскохозяйственными товарами и оценен их вклад в достижение целей устойчивого развития, определено влияние инструментов международной торговой политики на их достижение в странах с различным уровнем дохода на душу населения. Проведен компаративный анализ международной торговли по отдельным видам сельскохозяйственных товаров и выявлены их экономические, социальные, экологические и институционально-организационные преимущества и недостатки, которые следует учитывать при разработке национальных стратегий. Предложена концепция усиления роли международной торговли сельскохозяйственными товарами в достижении целей устойчивого развития и определены инструменты международной торговой политики, которые позволят достичь целей устойчивого развития. Усовершенствован методический подход к оценке развития мирового рынка органических сельскохозяйственных товаров на основе расчета интегрального показателя, с учетом усредненных балльных оценок развития сфер производства, потребления и международного обмена. Определены рейтинги, национальные стратегии стран на рынке органических сельскохозяйственных товаров и направления усиления роли международной торговли сельскохозяйственными товарами в достижении целей устойчивого развития через воздействие на предложение, спрос и международный обмен.

Ключевые слова: международная торговля, сельскохозяйственные товары, цели устойчивого развития, органические сельскохозяйственные товары, инструменты международной торговой политики.

ANNOTATION

Mihaylenko O.G. International agricultural trade in sustainable development goals achieving. – Manuscript.

A thesis for Academic Degree of Candidate of Economic Science in specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, 2018.

The dissertation is dedicated to the substantiation of strengthening the role of international trade of agricultural products in achieving the goals of sustainable development and developing practical recommendations for its implementation through the instruments of international trade policy.

The dissertation describes the role of international trade of agricultural products in achieving the goals of sustainable development and the author's definition of the concept of “sustainable international trade of agricultural products” was given. Author identified features, as well as developed a classification of agricultural products in the context of international trade. The author suggests that only organic products are considered to be sustainable agricultural products, since they have all the properties of the goods: they are presented in tangible form, they are the result of agricultural production same as traditional and genetically modified goods, and they also satisfy the needs of the population in accordance with the goals of sustainable development.

The researcher examines particularly the institutes of international trade in agricultural products, as well as the instruments for its regulation. Author systematized voluntary standards for sustainable agricultural products.

The current trends in development of international trade of agricultural products and their contribution to achievement of sustainable development goals were examined.

It is noted that the WTO acts as a system-forming institution in the global agricultural trade system, but traditional and organic products are not delineated in its legislation, therefore they are all subject to rules of common international trade policy.

A comparative analysis of international trade in certain types of agricultural products was made and a scientific and methodological approach to the development of criteria for assessing the benefits of various types of agricultural products by economic, social, environmental and institutional and organizational criteria was taken into account while developing national strategies of countries using trade policy instruments.

The concept of strengthening of the role of international trade of agricultural products for achieving goals of sustainable development was substantiated; as well as determined instruments of international trade policy that will allow to achieve socio-economic goals of sustainable development and make international trade of agricultural products more environmentally friendly while considering level of development of countries.

Development of the world organic agricultural market based on the calculation of the integral indicator was determined with consideration of average score of development of production, consumption, and international exchange of countries. The ratings were established, as well as national strategies of countries in the world market of organic agricultural products were identified. It is proved that international trade is accompanied by the implementation by the countries of such national strategies as: trade and consumer, production and consumer, trade and production; which is not formed in some countries. The directions of the strengthening of the role of international trade in agricultural products in achieving the goals of sustainable development through the influence on supply-production, demand-consumption and international exchange are determined.

Key words: international trade, agricultural products, sustainable development goals, organic agricultural products, instruments of international trade policy.